

Monikieliset ja maahan muuttaneet yhteiskunnallisina vaikuttajina työryhmän kokousmuistio 4/2022

Suora demokratia, osallistava demokratia

Suora demokratia ja maahanmuuttaneet: Kansalaisaloite ja kuntalaisaloite – Laura Nurminen, Nina Suorsa, OM

Nurminen ja Suorsa esittelivät kansalaisaloitetta ja kuntalaisaloitetta. Aloitteet on Suomessa luokiteltu suoran demokratian välineiksi, muun muassa koska vastaanottavalla taholla (eduskunta tai kunnan viranomainen) on velvollisuus käsitellä ne eli niiden kautta voidaan luoda sisältöjä käsiteltäväksi edustuksellisen demokratian areenoille. Edustuksellisessa demokratiassa äänioikeutetut kansalaiset valitsevat vaaleilla edustajat, jotka tekevät päätökset heidän puolestaan. Suorassa demokratiassa kansalaiset henkilökohtaisesti osallistuvat päätöksentekoon ilman välittäjiä tai edustajia – ja aloitteet ovat siis esimerkki tästä. Alueuudistuksen myötä uuden hallinnon tasolle eli hyvinvointialueille on tulossa vastaavanlainen aloiteoikeus.

Kansalaisaloitteen avulla uutta lakia, lakimuutosta tai vanhan lain kumoamista voivat ehdottaa tai kansalaisaloitetta voittoa kannattaa äänioikeutetut Suomen kansalaiset. Aloitteen voi tehdä suomen- tai ruotsinkielellä, enemmistö tähän asti tehdyistä aloitteista on julkaistu suomeksi. Oikeus kansalaisaloitteen tekemiseen mainitaan perustuslaissa (53 §) ja tarkemmin siitä säädetään kansalaisaloitelaisissa (12/2012).

Kuntalaisaloitteen voivat tehdä yksittäiset kuntalaiset yksin tai yhdessä muiden kanssa mutta myös kunnan alueella toimivat yhteisöt kunnan toimintaa ja palveluita koskevasta asiasta. Lisäksi riittävän suuri osa kuntalaisia voi tehdä aloitteen kunnallisesta neuvonantavasta kansanäänestyksestä. Myös kuntalaisaloitteen kielet ovat suomi ja ruotsi. Kuntalaisaloitteesta säädetään kuntalaissa (410/2015 23 §), samoin kuntalaissa säädetään kunnallisesta kansanäänestyksestä (410/2015 24–25 §).

Aloitteita on tarkasteltu *Demokraattiset innovaatiot Suomessa* –raportissa.¹ Vaalitutkimuskyselyyn perustuvan aineiston mukaan mukaan jopa noin kolmannes

---

¹ Christensen, H. S., Jäske, M. k., Setälä, M. & Laitinen, E. (2016). *Demokraattiset innovaatiot Suomessa: Käyttö ja vaikutukset paikallisella ja valtakunnallisella tasolla*. Valtioneuvoston kanslia.

äänioikeutetuista on allekirjoittanut vähintään yhden kansalaisaloitteen. Niistä vastaajista, joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi tai ruotsi, aloitetta oli kannattanut neljännes (tosin näiden vastaajien määrä otoksessa on 23 henkilöä²). Kansalaisaloite näyttäisi aktivoivan myös sellaisia ryhmiä, jotka ovat muutoin poliittisesti passiivisia, erityisesti nuoria. Kuntalaisaloitteen suhteen ei ole käytettävissä vastaavaa aineistoa. Kuntalaisaloitteen muun kuin suomen tai ruotsin äidinkielekseen ilmoittaneista vastaajista kaikki kolme suhtautuivat myönteisesti kuntalaisaloitteen tekemiseen. Christensen ja muut toteavatkin, että kunnissa käytössä olevien osallistuminstrumenttien suhteen pitää ottaa huomioon, että osallistuminen saattaa kasautua esimerkiksi korkeasti koulutetuille tai muille politiikasta todennäköisimmin kiinnostuneille ryhmille.

Työryhmän monikielisiä jäseniä pyydettiin vastaamaan kyselyyn kansalais- ja kuntalaisaloitteiden tekemisestä.

Lisäksi esityksessä todettiin, että suoran demokratian välineitä ovat myös esimerkiksi mielenosoitukset ja sosiaalisen median kampanjat.

Kommentit esitykseen

Kuntaliiton edustajat painottivat, että Kuntaliitto tuottaa materiaalia suorasta demokratiasta kunnissa. On vaikea osallistua, jos ei tiedä mitä mahdollisuuksia olisi. [Kuntajohdon tiedonkeruun](#) perusteella noin kolmasosalla kunnista vielä puuttuu omilta verkkosivuiltaan kuntalaisille tarkoitettu sivu, miten voi osallistua ja vaikuttaa. Tämän perusteella työryhmä kysyi oikeusministeriön ja Kuntaliiton edustajilta, keskustelevatko nämä tahot keskenään. Molempien tahojen edustajat totesivat, että yhteistyötä voitaisiin tiivistää.

Odotus vieraskielisiä ihmisiä kohtaan on, että he tietävät erilaisista vaikuttamisen mahdollisuuksista – mutta jos tietoa tulee ”monesta tuutista” ja se on ripoteltu hämmäntävästi eri alustoille, tuottaa tämä omanlaisensa haasteen. Myös tästä syystä olisi tärkeää, että eri tahot tekisivät yhteistyötä. Tärkeää on, että viestit eivät olisi hajallaan.

Eri aloitemuodot saattavat herättää hämmennystä, joskus addressit.com tulkitaan myös viralliseksi alustaksi.

Kuntalaisaloitteista ja muista osallistumisen ja vaikuttamisen kanavista olisi hyvä olla tietoa myös muilla kielillä kuin myös suomeksi ja ruotsiksi.

Työryhmä kysyi myös oikeusministeriön (OM) edustajien arviota siitä, miksi eräät kansalaisaloitteet saavat nopeasti allekirjoituksia ja toiset eivät. OM ei markkinoi kansalaisaloitteita tai tiedota niistä, OM tiedotus koskee ainoastaan aloitepalvelua ja kansalaisten aloiteoikeutta. Näyttää siltä, että jos aloite saa mediahuomiota tai aloitteen

---

² Raportoijan huomautus: tämä ei ole edustava otos vieraskielisistä äänestäjistä.

tekijät tekevät onnistuneen kampanjan aloitteesta, se näkyy helposti kävijä- ja kannattajamäärissä. Kannatusilmoituksia kansalaisaloitteisiin kertyy harvoin tasaisesti, vaan juuri esimerkiksi mediahuomio näkyy päiväkohtaisina kannatuspiikkeinä.

Myös ulkomailla asuvat kansalaiset voivat kannattaa kansalaisaloitetta, mutta kansalaisaloitteen kannattamiseksi pitää siis olla Suomen kansalaisuus. Kuntalaisaloitteen tekijän tai kannattajan ei tarvitse olla kansalainen, mutta pitää olla kunnan asukas (tai kunnassa toimiva yhteisö).

Suora demokratia: muut vaikuttamisen välineet – Pekka Kettunen, Tampereen yliopisto

Kettunen esitteli näkökumia suoraan demokratiaan Siirtolaisuusinstituutin Maahanmuuttaneiden poliittinen osallisuus -hankkeen perusteella. Hankkeen pohjalta julkaistaan kevään kuluessa kirja, joka käsittelee sekä suoran että edustuksellisen demokratian näkökulmia.

Suoralla demokratialla tarkoitetaan yleensä erottelua edustuksellisesta demokratiasta. Suora myös viittaa kansalaisyhteiskunnan tasoon parlamentaaristen elinten sijaan. Suora poliittinen osallistuminen ”ohittaa” edustuksellisen järjestelmän, mutta rajanveto ei aina ole selvää – esimerkiksi keskustelu kansanedustajien kanssa voidaan luokitella eri tavoin. Yksi tulkinta on, että suoraan demokratiaan turvautuminen ilmaisee tyytymättömyyttä poliittiseen prosessiin tai kyseenalaistaa poliittista päätöksentekoa. Englanninkielellä erottelu epämuodolliseen ja muodolliseen demokratiaan kertoo havainnollistaa myös erottelua. Suoraa osallistumista tutkitaan usein laadullisesti, keskittyen tiettyihin yksittäistapauksiin eli tilastotietoa aiheesta ei juuri ole saatavilla: käytännössä se voi olla esimerkiksi kylätoimintaa, mielenosoituksia, kansanäänestyksiä, kampanjointia. Yhden tyyppittelyn³ mukaan maahan muuttaneiden osallistumisen muotoja voivat olla politiikasta keskustelu, tiedon etsiminen politiikasta, poliittisen keskustelun seuraaminen, poliittisen puolueen tai ammattiliiton toimintaan osallistuminen, kokouksiin osallistuminen, mielenosoituksiin osallistuminen, rahan lahjoittaminen poliittisiin tarkoituksiin.

Kettunen havainnollisti suoraa demokratiaa kolmen esimerkin kautta:

- 1) **Mielenosoitus:** Esimerkki tästä on turvapaikanhakijoiden Right to live –mielenosoitus Helsingin Rautatientorilla 2017 helmikuusta kesäkuuhun. Turvapaikanhakijat (eli ei-kansalaiset ja ei-kuntalaiset) vaativat oikeuksiaan yhteistyössä tukijoidensa kanssa. Mielenosoittajat vaativat muun muassa turvapaikkapäätöksenteossa esiintyvien ongelmien korjaamista ja peruspalveluiden turvaamista turvapaikanhakijoille, samalla he vastustivat pakkopalautuksia.

---

³ Ortensi, L.E., Riniolo, V. Do Migrants Get Involved in Politics? Levels, Forms and Drivers of Migrant Political Participation in Italy. *Int. Migration & Integration* 21, 133–153 (2020). <https://doi.org/10.1007/s12134-019-00703-x>

- 2) **Yhdistystoiminta:** yhdistystoiminta voi olla yksi poliittisen osallistumisen kanava ja tapa vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon. Järjestöt edustavat usein tiettyä ryhmä, esimerkiksi kieliryhmää. Järjestöt eivät kuitenkaan välttämättä ole poliittinen vaikuttaja vaan samanmielisten ja samaa kieltä puhuvien yhteenliittymä.
- 3) **Kotoutumisen prosessi:** Omaehtoinen toiminta (järjestöjen ulkopuolella) on yksi poliittisen osallistumisen keino. Pienissä kunnissa ei välttämättä myöskään ole ainakaan suurta järjestökenttää. Maahan muuttaneiden poliittinen osallistuminen ei välttämättä tarkoita maahanmuuttoon liittyviin kysymyksiin osallistumista.

Mitä tulee poliittiseen päätöksentekoon ja kansalaisten kuulemiseen Kettunen toi esiin Kestilä-Kekkonen ja Korvelan⁴ näkökulman:

”Kritiikkiä keskustelemaan demokratian muotoja kohtaan voi esittää niiden vähäiseen vaikuttavuuteen liittyen. — Siten ne ovat vain neuvoa-antavia, eikä niillä ole todellista päätösvaltaa. Huomattavaa kuitenkin on, että ne olisivat ongelmallisia myös siinä tapauksessa, että niillä olisi oikeaa päätösvaltaa: silloin valtaa olisi delegoitu jollekin vaaleilla valitsemattomalle taholle, joka ei ole vastuussa päätöksistään kenellekään.”

Kommentit esitykseen

Suora ja epäsuora osallistuminen tulisi nähdä päällekkäisinä, toisiaan täydentävinä poliittisen osallistumisen muotoina.

Intiassa sosiaalityön koulutuksessa mielenosoitukset ja protestit esitetään tärkeänä sosiaalityön välineenä ja osallistuvan demokratian kulmakivenä. Esimerkki tästä on Gandhin käyttämä väkivallattoman vastarinnan muoto *satyagrah* tai myös Elokapina-protestien hyödyntämä *gherao*, jossa mielenosoittajat esimerkiksi piirittävät rakennusta kunnes heidän vaatimuksiinsa vastataan.

Keskustelu

Työryhmä keskusteli seuraavien kysymysten pohjalta:

Miksi suora vaikuttaminen vaalien välillä on tärkeää?

Millaisia suoran demokratian välineitä maahanmuuttaneet ja monikieliset hyödyntävät?

Mikä estää hyödyntämästä suoran vaikuttamisen välineitä?

---

⁴ Kestilä-Kekkonen, Eloina & Korvela, Paul-Erik (2017) Vaali- ja puolueosallistumisesta demokratiainnovaatioihin: syventyykö vai heikentyykö demokratia? Teoksessa Elina Kestikä-Kekkonen, Paul. Erik Korvela, toim. Poliittinen osallistuminen: vanhan ja uuden osallistumisen jännitteitä, Jyväskylän yliopisto Sophi. s. 8-29.

Jos ihmiset jäävät demokraattisten prosessien ulkopuolelle, meitä on helppo ravistella ulkoa päin. Usein on niin, että samat ihmiset, jotka tietävät demokratiasta ja vaaleista, tietävät myös suoran demokratian välineistä. Sitten on niitä ihmisiä, jotka eivät juuri tunne poliittista järjestelmää ja ovat valmiita ottamaan vastaan hyvin suoriakin ohjeita vaikkapa äänestyskäyttäytymisestä.

Olen ollut yhteydessä ainakin sataan ihmiseen ja kannustanut äänestämään aluevaaleissa. Huomaan konkreettisesti, että on helpompi olla yhteydessä niihin ihmisiin, joihin minulla on jo aiempi kontakti Monikielisten kuntalaisten osallistuminen eri demokraattisiin prosesseihin on tietysti tärkeää, muutoin he eivät ole osa kuntalaisten yhteisö emmekä me voi puhua tasa-arvosta tai yhdenvertaisuudesta.

Osallistuminen on tärkeää monesta syystä: suoraan demokratiaan osallistuminen tekee myös vaaleihin osallistumisesta eli äänestämisestä helpompaa ja vaikuttamisen välineet sitovat yhteiskuntaan.

Osallistumisen välineistä sosiaalisen median alustat kuten Facebook ja Instagram ovat tärkeitä. Yhteen asiaan keskittyvät kampanjat ja aloitteet ovat omalla tavallaan helpompia hahmottaa kuin poliittinen järjestelmä kokonaisvaltaisemmin.

Osallistuva budjetointi on toiminut meidän kunnassa hyvin. Summien ei tarvitse olla suuria, mutta tieto pitää olla saatavilla monella kielellä.

Osallistumisen este voi olla kielitaito. Ratkaisuksi ehdotettiin erilaisten aloitteiden kääntämistä. Pitkien tekstimassojen kääntämiseen useille kielille suhtauduttiin myös varauksella: toimivampi formaatti voi olla lyhyet ja informatiiviset videot eri kielillä.

Tieto eri kielillä käsiteltävistä asioista voi olla tärkeää – esimerkiksi kieliversiot kuntalaisaloitteesta – mutta yhtäläillä on tärkeää, että on saatavilla monikielisesti tietoa siitä, mikä merkitys osallistumisella on ja miten eri demokraattiset prosessit toimivat.

Merkitystä on tietysti henkilön aiemmilla kokemuksilla poliittisesta järjestelmästä ja vaikuttamisesta myös lähtömaasta, mutta erityisen tärkeä on vastaanottavan yhteiskunnan rooli. Jos ihmisillä ei ole kokemusta yhteiskuntaan kuulumisesta tai he kokevat itsensä ulkopuolisiksi yhteiskunnassa, eivät he myöskään ota osaa demokraattisiin prosesseihin.

Demokraattisiin prosesseihin osallistumista voidaan suorastaan estää jättämällä vieraskieliset ihmiset yksin politiikassa: esimerkiksi puolueet saattavat houkuttaa vieraskielisiä ehdokkaita keräämään ääniä vaaleissa ilman että näillä ehdokkailla on riittävästi tietoa asioista ja ilman että heille tarjotaan tukea.

Kun puhutaan vieraskielisistä: keitä tarkoitamme ja kenen oletetaan osallistuvan mihinkin? Usein erityisryhmiltä kysytään vain erityisryhmän kysymyksistä, maahan muuttaneilta maahanmuutosta ja vammaisilta vammaisuudesta. Jos vähemmistöjä ei nähdä kuntalaisina siinä missä muitakin, osallistuminen ei toteudu heidän osaltaan.

On myös otettava huomioon, että suoran demokratian keinoin edistettävä politiikka ei aina tavoittele inklusiivisuuden ja yhdenvertaisuuden lisäämistä.

Kuntaliiton edustajat mainitsivat seuraavat materiaalit: Osallistaako kunta, osallistuuko kuntalainen -raportti ja kuntalaiskyselyjen aineistot, mutta näissä ei erityisesti käsitellä maahan muuttaneiden ja monikielisten ihmisten näkökulmia. Näkökulmia kaupunkien sosiaaliseen kestävyYTEEN –julkaisu ja Opas kuntalaisten osallistumisen arviointiin mainitsevat kielivähemmistöt.

Kokouksen järjestäjät painottivat erityisesti aloitteita suoran demokratian välineenä, keskustelussa ei juurikaan tuotu esiin työryhmän näkemyksiä esimerkiksi mielenosoitusten järjestämisestä.

Osallistuva demokratia

Nina Suorsa esitteli lyhyesti osallistuvaa demokratiaa Vaikuttaminen vaalien välillä –dian perusteella, aihetta käsitellään tarkemmin seuraavassa kokouksessa.